

## LITERÁRNE NÁVRATY K HOLOKAUSTU V TALIANSKU A NA SLOVENSKU

**Ivan Šuša:** *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*. Edičná séria: Brněnské texty z filologicko-areálových štúdií, zv. 1. Editor: prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc. Brno: Tribun EU a Ústav slavistiky (Seminár filologicko-areálových štúdií). Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2009.

Holokaust (hebr. šoa) patrí aj po vyše šesťdesiatich rokoch k najznepokojujúcejším tragickým udalostiam a chybám v celých dejinách ľudstva. Zaslúži si pozornosť nielen z aspektu pietnej spomienky na nevinné obete fašizmu, ale aj z aspektu neustáleho výskumu a odhaľovania ďalších skutočností. Pozitívnym faktom sa ukazuje aj skutočnosť, že sa o problematiku holokaustu zaujímajú aj príslušníci mladej generácie – tej, ktorá sa fašistických zločinov priamo nezúčastnila. Mladí autori sú schopní priniesť nezainteresovaný a pomerne nový pohľad na tieto udalosti.

Jednou z najnovších publikácií orientujúcou sa na problém holokaustu je monografia PhDr. Ivana Šušu, Ph.D., pracovníka Oddelenia prekladateľstva a tlmočníctva Katedry slovenského jazyka a literatúry FHV Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, s názvom *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre*, ktorá vyšla októbri 2009 vo vydavateľstve Tribun v spolupráci s Masarykovou univerzitou v Brne. Publikácia je produktom doktorského štúdia I. Šušu v odbore Literárna komparatistika na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne a spolupráce s literárnym teoretikom a slavistom prof. PhDr. Ivom Pospíšilom, DrSc. Autor je absolventom študijného odboru prekladateľstvo a tlmočníctvo v špecializácii taliansky jazyk – slovenský jazyk na Filologickej fakulte UMB v Banskej Bystrici, čo mu umožnilo zúčastniť sa aj niekoľkých študijných pobytov v Taliansku, vedeckého pobytu na Filozofickej fakulte Janovskej univerzity, kde vznikajúcu prácu konzultoval aj s talianskou komparatistkou a profesorkou hosťujúcej fakulty Enricou Salvaneschiovou a s literárnym vedcom a expertom na súčasnú taliansku literatúru so zameraním na literatúru holokaustu – profesorom Fakulty cudzích jazykov a literatúr Janovskej univerzity prof. Francescom De Nicolom. Finálne fakty do práce sa mu podarilo získať aj počas pôsobenia na Lektoráte slovenského jazyka a kultúry Ministerstva školstva SR na Neapolskej univerzite v Taliansku. Autor však využil aj bohaté zdroje Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, univerzitných knižníc v Bratislave a v Nitre, Matice slovenskej, Múzea židovskej kultúry v Bratislave a knižníc v Brne.

Publikácia v prvej kapitole približuje známe obdobie vzniku a postupného vývinu prenasledovania Židov v Taliansku a na Slovensku. Uvádza ambície fašizmu a prípravu likvidácie nepohodlných skupín na legislatívnej báze, pričom porovnáva legislatívne zázemie odstraňovania Židov v Taliansku a v Slovenskej republike. Pokračuje informáciami o transportoch Židov do koncentračných táborov a faktografickými údajmi o číslach obetí. Historické fakty sú však len pozadím, nosné sú u autora literárne fakty.

Ďalšia kapitola sa už venuje samotnej memoárovej próze židovských autorov s tematikou holokaustu. Metodologicky sa „odráža“ od definície memoárového románu od I. Pospíšila, ktorý ho klasifikuje ako „obrovský konglomerát niekoľkých typov románu [...], v ktorých rámci sa realizuje dramatický princíp balzakovského románu. Voľnosť väzieb medzi jednotlivými súčasťami memoárovej tkaniny umožňuje integrovať ďalšie

memoárové útvary, napríklad digresie, spoved', filozofický traktát a politický pamflet. (s. 33). Autor pracuje nielen s prácami židovských autorov, ktoré majú umeleckú hodnotu, ale veľmi vhodne zaraďuje aj osobné zápisky židovských účastníkov najtvrdších koncentračných táborov v Poľsku a v Nemecku. Uvádza, že hoci mnohé zápisky nemajú umeleckú hodnotu a väčšina autorov patrí „do kategórie autorov-samoukov a mnohí z nich sa za spisovateľov ani sami nepovažujú, zanechali nám svedectvo o prežitých udalostiach, o prenasledovaní v ich krajinách, odvlečení nevinných Židov (a nielen Židov) do koncentračných táborov až po ich oslobodenie. Niektoré z prác vznikli priamo v týchto táboroch [...]“ (s. 28–29), a to aj napriek tomu, že akékoľvek písanie či uchovávanie písomností bolo zakázané a trestalo sa smrťou. Predstavuje slovenských aj talianskych autorov aj ich diela – otrasné pamäti z koncentračných táborov (Aldo Carpi, Emanuele Artom, Leo Kohút, Primo Levi, Lidia Beccaria Rolfiová, Bruno Piazza, Marina Terracinoá Dinová, Rudolf Vrba, Hilda Hrabovecká, Levi Gil, Max Stern, Alfred Wetzler a iní), pričom uvádza aj ich pomerne svorné motívy k napísaniu svojich spomienok: títo autori sa podľa vlastných slov najprv nechceli vracat' k najhroznejším okamihom svojho života, keď okolo nich zomierali ľudia od vyčerpania, hladu, chorôb, násilnou smrťou, splynovaním, nevytvárali sa priateľstvá, lebo každý žil svoj biedny psi život, odhodiac vlastnú dôstojnosť, a čakal na záchranu. K svojim pamätiam sa však vrátili vzhľadom na informovanie verejnosti, ktorá tieto hrôzy priamo nezažila a z úcty k obetiam. Časť venovaná uvedeným motívom židovských autorov je pre prácu tohto typu veľmi relevantná a informatívna, pretože (najmä mladému čitateľovi, ktorý má sťaženú predstavu o týchto udalostiach a o psychickom rozpoložení účastníkov) osvetľuje mnohé fakty z prežívania „znovunarodeného“ človeka.

Súčasťou druhej kapitoly je aj podkapitola vhodne venovaná bilaterálnemu kontextu memoárov a prekladov, pretože niektoré diela boli písané v iných jazykoch (v hebrejčine, angličtine, v nemčine, v dánčine) a k nám sa dostali prostredníctvom prekladov. Táto časť má pre prácu a pre čitateľa veľký význam, pretože podrobne prezentuje memoáre založené na konkrétnych spomienkach autorov. Autor v tejto časti siahol po veľmi vhodných vzorkách, pretože odporučne predstavujú ako fakty a opisy prostredia / ciest vo vagónoch (A. Nir, L. Gil), tak aj psychické rozpoloženie židovských rozprávačov (I. Wandall-Holmová), pričom sa pristavil aj pri prekladoch do slovenčiny (L. Minárik, E. Chorváthová, Wandall-Holmová, M. Richter a iní). Tretia kapitola sa orientuje na komparáciu diel židovských autorov z talianskeho a slovenského literárneho kontextu, pričom autor porovnáva aj celkový kontext priebehu a následkov holokaustu v oboch krajinách. Táto kapitola je pre slovenskú faktografiu veľmi prínosná, pretože objasňuje podobné, ale aj rozdielne okolnosti holokaustu v dvoch krajinách, z ktorých jedna bola „fašistickou mocou“ a druhá bola „fašizmu úplne podriadená“, čo sa odrazilo aj na priebehu prenasledovania a odstraňovania Židov. Ivan Šušu si v poslednej časti svojej publikácie vybral dvoch autorov: z talianskeho kontextu Prima Leviho a zo slovenského kontextu Lea Kohúta. Ich diela porovnal na báze podobných životných osudov a typologických súvislostí ich diel. Uvedená časť vhodne dopĺňa poznatky o bilaterálnom kontexte v otázke holokaustu i literatúry o ňom.

Publikácia Ivana Šušu *Holokaust v talianskej a slovenskej memoárovej literatúre* je zaujímavým prínosom do dejín slovenskej literatúry, ale aj histórie, pretože prináša okrem autentických zážitkov židovských autorov aj cenné informácie o udalostiach v Taliansku, ku ktorým sa autor dostal prostredníctvom aktívneho ovládania talianskeho

jazyka. Ponúka nové skutočnosti o otázkach holokaustu nielen v menovaných krajinách, ale aj v celej Európe, pričom pútavým štýlom písania pritiahne pozornosť aj mladého čitateľa. Slovenskému autorovi i Masarykovej univerzite v ČR môžeme vďačiť za vydanie publikácie, ktorá približuje, osvetľuje a konkretizuje najtragickejšie udalosti v dejinách ľudstva – postarali sa tak o to, aby spomienky na obeť holokaustu ostali živé aj pre mladú generáciu.

Eva Čulenová

## RUŠTÍ SAMOTÁŘI ANEB OBNOVA PERSONALISMU A GENERAČNÍHO VIDĚNÍ

**Владимир Бондаренко:** *Поколение одиночек*. Издательство ИТРК, Москва 2008.

Vladimir Bondarenko (roč. 1946) je ruský tradicionalistický, konzervatívni a rázovitý publicista a literárni kritik. V posledni dobe zaujal knihou *Дему 1937 года* (ИТРК 2001) líčící v literárních portrétech spisovatele z generace, která se narodila v záhadných letech 1937–38 spjatých se stalinskými represemi (Vladimir Makanin, Valentin Rasputin, Bella Achmadulinová, Andrej Bitov, Alexandr Vampilov, Sergej Averincev, Vladimir Vysockij, Alexandr Prochanov, Ljudmila Petruševskaja, Venědikt Jerofejev, Oleg Čuchoncev); je až s podivem, kolik skutečných celebrit (nikoli oněch mediálních) se narodilo právě tehdy! Roku 2004 vydalo stejné nakladatelství jeho knihu *Серебряный век простонародья*. Název je provokativně ironický: proti narůstajícímu kultu aristokracie, aristokratičnosti a „rodové inteligence“ (потомственная интеллигенция) klade důraz na spisovatele, kteří vzešli z autentických lidových vrstev – a takový důraz je dnes jistě nemódní až nežádoucí (mj. Jurij Bondarev, Konstantin Vorobjov, Vasil' Bykav, Vladimir Bogomolov, Fjodor Abramov, Jevgenij Nosov, Viktor Astafjev, Vasilij Šukšin, Boris Možajev, Vladimir Solouchin, Sergej Zalygin, Vasilij Bělov, Valentin Rasputin, Viktor Lichonosov, Vladimir Ličutin, Stanislav Kuňajev, Jurij Kuzněcov, Nikolaj Rubcov, Vladimir Sokolov, Gleb Gorbovskij): opět – co jméno, to pojem. V knihách V. Bondarenka tak před čtenářem vyrůstá celá ruská sovětská literatura v plně zbroji se svou tragikou, rozháraností, alkoholismem (viz náš někdejší raněperestrojkový překladový blok *Одповідність таланту. Коньчкij – Kazakov*. Kmen 1986/44), bez povrchní elegance, která za vši tou neuspořádaností a chaosem prosazovala dobré lidové vychování, samorostlost, to, co do literatury vnáší život, nová témata a nové problémy. Můžeme si vážit mistrů ruského romantismu a realismu, elegánů ruské moderny a avantgardy – tedy zlatého a stříbrného věku – cizelovaných, nostalgii prosycených výtvorů ruské emigrace, jež dosáhla na Nobelovu cenu již v meziválečném období, můžeme s úctou pohlížet na „vnitřní emigraci“, a na spisovatelskou „opozici Jeho Veličenstva“, deptanou, odposlouchávanou, ovládanou, mučenou, ale současně státem pěstěnou v moskevských bytech a v přímoskevských dačách; ale nemůžeme spolu s autorem prvních českých dějin ruské literatury, moravským katolickým mnichem a farářem Aloisem Augustinem Vrzalem neřící, že jádro ruské literatury vzniká v sovětském Rusku, jehož dusivou atmosféru překoná návazností na plodné klasické tradice (viz jeho pozdní knihu *Прегледне дѣjiny нове литературы руске* vydanou v Brně roku 1926). Bondarenko tu nic nepředstírá a cítí-